



GÖTEBORGS UNIVERSITET

**Det finns tio olika sätt att säga förlåt
men bara ett sätt som betyder rätt förlåt!**

- En kvalitativ studie om konflikthantering i förskolan.

Elisabeth Töraasen
Jessica Ekelund

Kurs: LAU390

Handledare: Bengt Edström

Examinator: Monica Nyvaller

Rapportnummer: HT1213-2910-102



GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Det finns tio olika sätt att säga förlåt, men bara ett sätt som betyder rätt förlåt

Författare: Elisabeth Töraasen, Jessica Ekelund

Termin och år: HT 2012

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Bengt Edström

Examinator: Monica Nyvaller

Rapportnummer: HT1213-2910-102

Nyckelord: Konflikt, konflikthantering, förlåt, empati, förskola.

Sammanfattning

Vårt syfte är att undersöka vad pedagoger inom förskolan anser om hur man kan arbeta med konflikthantering samt med ordet förlåt med barn. Våra frågeställningar är:

- Hur arbetar pedagoger för att barn ska få kunskap i konflikthantering?
- Vilken betydelse har ordet förlåt i försoningsstadiet mellan barn i förskolan?
- Hur kan pedagoger inom förskolan arbeta för att barn ska kunna göra ett meningsfullt *förlåt*?

Undersökningen bygger på kvalitativa intervjuer från åtta verksamma pedagoger i förskoleverksamheten samt en intervju med en pensionerad pedagog som är vår inspirationskälla. Vi har valt att utgå från hermeneutisk ansats eftersom vi anser att det är ett bra verktyg för att tolka och förstå vårt resultat i relation till metod, referenslitteratur samt vårt syfte.

Resultatet är analyserat med hjälp av bland annat Cohens konfliktpyramid samt det interaktionistiska perspektivet. Några av de referenslitteraturer vi har valt att stötta resultatet med är Johansson (2001), Öhman (2003) samt Kolfjord (2009). I resultatet kom vi fram till att pedagoger ger barn kunskap om konflikthantering bland annat genom att vara närvarande och stötta dem i hanterandet av konflikter med hjälp av att sätta ord på känslor och uttryck som barnen ger. Ordet förlåt anser pedagogerna inte har så stor betydelse om det sägs utan någon känsla bakom. Pedagogerna menar att det är bättre att visa att man ångrar ett beteende istället för att säga förlåt då många barn inte vet vad ordet betyder. För att barn ska lära sig att göra ett meningsfullt förlåt måste vuxna enligt pedagogerna prata om ordets betydelse. Pedagogerna poängterade också att man kan dramatisera konflikter och med hjälp av drama visa på vad ordet betyder och att det innehåller känslor.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	s.4
1.1 Bakgrund.....	s.5
1.1.1 Styrdokumentet.....	s.5
1.2 Syfte & frågeställningar.....	s.6
2. Teoretisk anknytning.....	s.7
2.1 Utvecklingspsykologi.....	s.7
2.1.1 Interaktionistiska perspektivet.....	s.7
2.2 Konflikt.....	s.7
2.3 Konflikthantering.....	s.8
2.3.1 Cohens konfliktpyramid.....	s.8
2.3.2 Medling.....	s.10
2.4 Empati.....	s.10
2.5 Pedagogens roll.....	s.11
2.6 Att säga förlåt.....	s.12
3. Metod.....	s.14
3.1 Kvalitativ intervju.....	s.14
3.2 Hermeneutisk ansats.....	s.14
3.3 Urval.....	s.15
3.3.1 Förskola Borås.....	s.15
3.3.2 Förskola Bollebygd.....	s.15
3.3.3 Förskola Göteborg.....	s.16
3.3.4 Inspirationskälla "Dockmormor".....	s.16
3.4 Etisk hänsyn.....	s.16
3.5 Genomförande.....	s.17
3.5.1 Pedagog intervjuer.....	s.17
3.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	s.17
4. Resultat & analys.....	s.19
4.1 Definition av ordet konflikt.....	s.19
4.2 Pedagogers konflikthanteringsarbete med barn.....	s.20
4.3 Betydelsen av ordet förlåt samt pedagogers arbete för att barnen ska kunna göra ett meningsfullt <i>förlåt</i>	s.23
4.4 Pedagogers lösningar på konflikter.....	s.25
5. Diskussion.....	s.28
5.1 Metoddiskussion.....	s.28
5.2 Resultatdiskussion.....	s.29
5.2.1 Hur kan pedagoger arbeta för att barn ska få kunskap i konflikthantering?.....	s.29

5.2.2 Vilken betydelse har ordet förlåt för försoning mellan barn i förskolan?.....	s.31
5.2.3 Hur kan pedagoger arbeta för att barn ska kunna göra ett meningsfullt förlåt?.....	s.32
5.3 Sammanfattning.....	s.33
5.4 Didaktiska slutsatser.....	s.33
5.5 Fortsatt forskning.....	s.34
6. Referenslitteratur.....	s.35
7. Bilaga.....	s.37

1. Inledning

”Man lär sig inte att göra rätt av att bli bestraffad när man gör fel!” (Öhman, 1996:239).

Vi anser att konflikthantering i förskoleverksamheten har behandlats i liten utsträckning på lärarutbildningen. Vår uppfattning är att många pedagoger idag inte har tillräckligt med kunskap om konflikthantering mellan barn. I Läroplanen för förskolan (Lpfö98) står det att arbetslaget ska medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där ansvar och samhörighet kan utvecklas och där barn får möjlighet att visa solidaritet, hjälpa barn att bearbeta konflikter och stimulera barns samspel samt lära dem att kompromissa, reda ut missförstånd och respektera varandra (Skolverket, 2010:11).

Under vår verksamhetsförlagda utbildning och i arbetslivet har vi uppmärksammat att ordet *förlåt* påtvingas barn utan en förklaring av ordets innebörd. Vet ett barn i förskolan varför hen säger förlåt? Varför ska man säga förlåt om man inte känner ånger? Norell Beach (1995) menar att förlåt inte får användas som lösenord frikopplat från omsorg, omtanke och ansvar för det egna agerandet. I vår uppsats vill vi undersöka hur pedagoger i förskolan kan arbeta för att ge barn kunskap om konflikthantering samt att göra ett känslomässigt och medvetet förlåt. Enligt författaren innebär *att göra förlåt* ett försök till att sätta sig in i motpartens situation och känslor. Detta kan till exempel visas genom att man ger någon en kram, låta personen vara ifred eller att göra en vänlig gest (a a s 47). Vi upplever att ordet *förlåt* både i förskola och i samhället sägs för ofta med syftet att slippa undan konsekvenser av ett handlande. Vi anser att det är viktigt att pedagoger gör barn uppmärksamma på vad *förlåt* betyder och varför man säger ordet så att det blir ett ord som används när man ångrar ett handlande och inte för att slippa undan. I förskolan har vi ett stort ansvar då vi lägger grunden för hur barn tolkar och upplever saker i vardagen. I Lpfö 98/10 står det att ”förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande” (Skolverket, 2010:7). Vi anser att det är viktigt att lära barn vad förlåt betyder i tidig ålder för att de senare ska göra ett medvetet förlåt.

För att barn skall kunna göra ett meningsfullt förlåt menar vi att man måste kunna sätta sig in i en annan människas situation. Öhman (1996) menar att empati är förmågan att leva sig in i andra människors situationer och förstå hur de har det (s.9). Förskolan ska arbeta för att barn utvecklar förmågan till empati och omtanke om andra, de ska även verka för att barn lär sig respekt och är öppna för skillnader i människors levnadssätt och uppfattningar (Skolverket, 2010:6). Empati kommer därför att vara ett övergripande tema i denna studie. I föreliggande uppsats kommer vi att behandla begreppet *förlåt* i förskoleverksamhet. Vi har valt att låta ordet ”förlåt” stå för ånger och skuld. När vi känner att vi ångrar ett beteende eller en attityd säger vi förlåt för att visa att vi har agerat fel i en viss situation. På samma sätt säger vi förlåt om vi känner skuld. Exempel på detta är att jag kan känna skuld om jag missar en redovisning på grund av sjukdom dock ångrar jag inte att jag var sjuk. Vi kommer sammanlagt att intervjua åtta pedagoger från tre olika förskolor samt en före detta pedagog, som kallar sig för *Dockmormor*. Dockmormor har

ett stort intresse för konflikthantering inom förskolan. Vi kommer att genomföra öppna intervjuer eftersom vi anser att det är det bästa sättet för oss att få en inblick i hur pedagoger arbetar samt i vad de själva anser om ämnet konflikthantering mellan barn samt om begreppet *förlåt*.

1.1 Bakgrund

1.1.1 Styrdokument

Nedan följer utdrag ur förskolans läroplan (Lpfö98/10) som vi anser är relevant för uppsatsen och som vi kopplar till konflikthantering, empati och förlåt. Förskolans arbete ska utgå från läroplanen och vi har därför valt att punkta upp följande riktlinjer och strävansmål för att visa vikten av konflikthanteringsarbete.

- ”Förskolan ska ta till vara och utveckla barnens förmåga till ansvarskänsla och social handlingsberedskap, så att solidaritet och tolerans tidigt grundläggs” (s 6).
- ”Förskolan ska uppmuntra och stärka barnens medkänsla och inlevelse i andra människors situation” (s 6).
- ”Verksamheten ska syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt. Barns behov av att på olika sätt få reflektera över och dela sina tankar om livsfrågor med andra ska stödjas” (s 6).
- ”Arbetslaget ska visa respekt för individen och medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där samhörighet och ansvar kan utvecklas och där barnen får möjlighet att visa solidaritet, stimulera barnens samspel och hjälpa dem att bearbeta konflikter samt reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra” (s 11).
- ”Göra barnen uppmärksamma på att människor kan ha olika attityder och värderingar som styr deras synpunkter och handlande” (s 11).
- ”Barnens sociala utveckling förutsätter att de alltefter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan” (s 14).
- ”Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation, utvecklar sin förmåga att ta ansvar för sina egna handlingar och för förskolans miljö, utvecklar sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer genom att få delta i olika former av samarbete och beslutsfattande” (Skolverket, 2010:14).

1.2 Syfte & frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur nio pedagoger inom förskolan arbetar och kan arbeta med barns konflikthantering. Vidare är syftet att belysa hur pedagoger kan gå till väga för att barn ska få verktyg för att kunna göra ett medvetet och meningsfullt förlåt och för att barn inte bara ska säga ordet utan att det finns en mening bakom.

Frågeställningar:

- Hur arbetar pedagoger för att barn ska få kunskap i konflikthantering?
- Vilken betydelse har ordet förlåt i försoningsstadiet mellan barn i förskolan?
- Hur kan pedagoger i förskolan arbeta för att barn ska kunna göra ett meningsfullt *förlåt*?

2. Teoretisk anknytning

I detta avsnitt tar vi upp de teorier som är relevanta för vårt arbete, vi förklarar även de begrepp som vi använder i vår text. Vi kommer bland annat att lyfta Hwang och Nilsson (2003), Ellmin (2008), Johansson (2001), Öhman (1996) samt Hakvoort och Friberg (2011) eftersom vi anser att dessa forskare tydliggör de teorier och begrepp som är relevanta för vårt arbete.

2.1 Utvecklingspsykologi

För att bättre kunna sätta sig in i en människas utveckling kan man använda sig av utvecklingsteorin. Utveckling är något som sker kontinuerligt i livet, från vaggan till gravan. Barnets första steg eller det första ordet, kan vid en första anblick ses som en stor förändring men i själva verket är det bara en liten del i en lång och successiv utvecklingsprocess (Hwang & Nilsson, 2003:22). Inom utvecklingspsykologin finns det olika teoretiska perspektiv och ett av dessa är det interaktionistiska perspektivet som vi anser är relevant för vår studie.

2.1.1 *Interaktionistiska perspektivet*

Att aktivt tolka budskap, relationer och situationer anses vara en av de viktigaste egenskaperna hos en människa inom det interaktionistiska perspektivet. För att klara av dessa tolkningar krävs det ett samspel, en ”interaktion” mellan människor där det existerar en gemensam mening och uppfattning för att den sociala situationen skall kunna bli meningsfull (Hwang & Nilsson, 2003:51). Författarna (2003) påpekar att interaktionister är av uppfattningen att människan har en central drift i att vara en social varelse. ”Vi blir människor först då vi ingår i sociala relationer och blir medlemmar i en social värld, dvs. då vi lär oss de innebörder som ligger i olika roller och relationer, saker och händelser” (a a s 51). Människans beteende styrs av samhällets förväntningar och utifrån vilken roll eller status som tilldelas individen. Herbert Mead (i Hwang & Nilsson, 2003) var en interaktionist som intresserade sig för hur barn utvecklar en medvetenhet om sig själva, något som Mead kallar för ett jagmedvetande. Han ansåg att det är genom samspelet med andra som barnet utvecklar sitt sociala och personliga jag. För att ett barn skall bli medvetet om sitt egna jag behöver barnet kunna se sig själv utifrån andras perspektiv och även kunna sätta sig in i motpartens roll (Hwang & Nilsson, 2003:51). Hur känner sig den andra individen om jag gör så mot hen? Hur skulle jag vilja att hen är mot mig? Vi anser att det interaktionistiska perspektivet är en viktig del i konflikter. Man skall behandla andra så som man själv vill bli behandlad, samtidigt som Mead (i Trost & Levin, 2010) poängterar att man måste vara klar över att man aldrig helt kan känna som den andre (a a s 49).

2.2 Konflikt

”En konflikt är ett samspel mellan minst två parter där minst en part har önskemål som är

för betydelsefulla för att släppas och upplever sina möjligheter till att få sina önskemål tillgodosedda blockerade av motparten” (Jordan, 2012:10). Lind (1995) menar att konflikter innehåller och utlöses av känslor. En konflikt kan inte lösas om problemet inte formuleras i ord. Inte heller om de aktiva känslorna inte tas på allvar. Det finns två typer av konflikter, de yttre och de inre konflikterna, de yttre konflikterna har med samspel med andra att göra. Inre konflikter syftar på våra privata problem (s 110). Vår uppsats bygger på de yttre konflikterna, samspel mellan barn. Kolfjord (2009) påstår även att konflikter handlar om känslor, hon menar att konflikter handlar om känslor som t.ex. att bli personligt kränkt, orättvist behandlad eller att en person förhindrar en annan person från att nå sina mål (s 33).

Ellmin (2008) har en annan infallsvinkel än ovanstående författare, nämligen att varje konflikt har sin egen speciella dynamik och karaktär. Han menar att det inte finns någon entydig förklaring av ordet konflikt. En konflikt kan antingen vara omedveten eller medveten, förnekad eller erkänd, den kan handla om allt från småsaker till väsentligheter, innehålla mer eller mindre känslor. I en och samma konfliktsituation kan olika personer tolka och agera på helt skilda sätt men ändå vara under samma tak. Ellmin (2008) har samlat flera författares definitioner av begreppet konflikt och vi tar upp några av dessa för att belysa att människor kan ha olika uppfattningar om vad en konflikt är. Detta kan vara en av orsakerna till att pedagoger agerar olika för att lösa konflikter mellan barn fast de arbetar i samma arbetslag. Författaren redogör nedan för några forskares tolkningar av begreppet konflikt: De Bono menar att en konflikt är en kollision mellan handlingar, intressen, värderingar och inriktningar. De Klerk menar att en konflikt är ”motsättningen mellan varje drivande kraft som förr eller senare möter en annan drivande kraft”. Vid mötet av två drivande krafter uppstår en kollision som leder till en konflikt. Wahlström definierar begreppet som en strid eller motsättning mellan motiv, krafter och egenskaper inom individen eller mellan grupper, individer och organisationer (Ellmin, 2008:10).

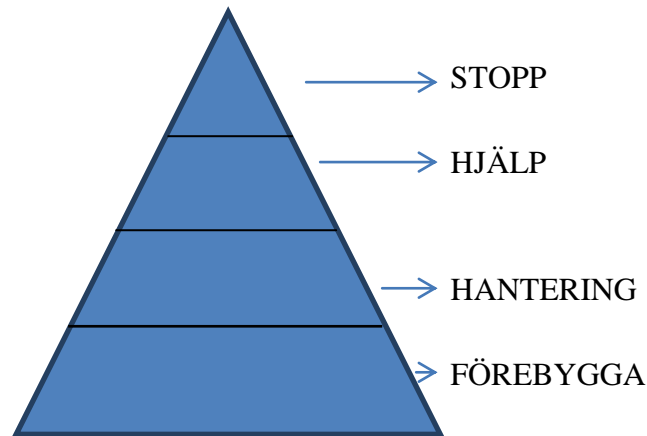
2.3 Konflikthantering

När man talar om konflikthantering finns det många som associerar detta till konfliktlösning. Hakvoort och Friberg (2011) poängterar dock att man bör skilja mellan hantering och lösning. Vad författaren menar är att en konflikt inte alltid går att lösa men däremot går den att hantera. En annan viktig aspekt i konflikthantering är hur individen ifråga definierar begreppet konflikt för utifrån vår definition agerar vi på ett specifikt sätt i hanteringen. ”Utgår man från att konflikter är något enbart dåligt och destruktivt, ser hanteringen annorlunda ut än om man ser dem som konstruktiva, dynamiska och fruktbara” (a a s 31).

2.3.1 Cohens konfliktpyramid

Idag finns det många olika sätt att arbeta med konflikter och inget sätt är det rätta utan varje skola/förskola får söka efter det sättet som passar dem och hur de kan hantera konflikter på bästa sätt. Vi anser att ett bra arbetssätt är Cohens konfliktpyramid som

hjälper oss att möta konflikter. Pyramiden innehåller fyra nivåer för hur ett idealt arbete kan gå tillväga gällande konflikthantering. Cohen anser att man i arbetet med konfliktpyramiden inte kan bortse från någon utav nivåerna, utan alla nivåer behövs ta hänsyn till om det skall fungera som arbetsmetod (Hakvoort & Friberg, 2011:33).



Den första nivån som är pyramidens bas, kallas även för den *förebyggande* nivån, och här uppstår aldrig konflikter tack vare att skolmiljön är stöttande. Här sker redan ett förebyggande arbete där skolan arbetar medvetet med värdegrunden, aktuella diskussioner om moral och etik och så vidare. ”Att utveckla fungerande sociala relationer och social kompetens är centralt på denna nivå” (Hakvoort & Friberg, 2011:34).

Hantering är den andra nivån och den representerar konflikter som löses genom att de hanteras medvetet. Trots att många förskolor/skolor har en stöttande skolmiljö så uppstår det trots allt konflikter. Konflikter är en tillhörande del i livets gång och blir därmed även en normal del av vardagen i skolan. Dock är det viktigt att de konflikter som uppstår kan hanteras på ett konstruktivt sätt som leder till kunskap och utveckling hos individen. Basen i pyramiden är en förutsättning för att parterna i konflikten skall kunna lösa problemet på ett konstruktivt sätt. ”Både elever och vuxna i skolan behöver utbildas och förses med kunskap och verktyg när konflikten uppstår” (Hakvoort & Friberg, 2011:35).

Dessvärre visar verkligheten att det är många konflikter som barn inte kan lösa själva utan behöver en hjälpare hand och här kommer *Hjälp*, som är nivå tre, in i bilden. Cohen kallar denna nivå ”för konflikter som medlas”. Nivå fyra, *Stopp*, som är den minsta delen i pyramiden berör konflikter som inte går att lösa. Här har det gått så långt att en tredje part behöver gå in och avbryta konflikten. Konflikten har här hamnat i ett destruktivt beteende och Cohen anser att ett sådant beteende måste stoppas eftersom det ”blockerar möjligheterna till konstruktiva sociala relationer”. Enligt Cohen bör en förskola/skola som använder sig av konfliktpyramiden följa dess form, fokus bör dock ligga på de första två nivåerna. Stopp-nivån bör vara den som tar minst plats i arbetet. ”För att konfliktpyramiden ska kunna fungera som en teoretisk arbetsmodell för att beskriva helheten behöver man bli uppmärksam på dynamiken mellan de olika nivåerna” (Hakvoort & Friberg, 2011:35).

2.3.2 Medling

Medling är en del av Cohens två nivåer, *Hantering och Hjälp*, vid konflikter. Kostiainen (2011) poängterar att få vara delaktig, bli bekräftad, sedd och hörd är grundläggande behov hos alla människor och har en läkande verkan på många problem. Författaren lyfter fyra steg som hon anser att ett medlingssamtal ska innehålla. "Fas 1: Alla parter redogör för händelseförloppet så som var och en uppfattar det". I denna fas är det viktigt att låta barnen redovisa var och en sin version av händelsen, en talar åt gången utan att bli ifrågasatt eller avbruten. Att lyssna utan att kommentera eller avbryta kan vara svårt eftersom alla upplever situationen olika på grund av att vi är olika. Medlaren är till för att hjälpa till och stämma av i form av frågor samt hjälpa barnen att hitta sin egen utsaga. "Fas 2: Vad känner de inblandade?". Medlaren ska försöka att identifiera vilken känsla som ligger bakom konflikten och hjälpa barnet att ge uttryck åt sin egen känsla genom att ställa frågor om hur det känns eller kändes. Det kan vara svårt att sätta ord på känslor i konfliktsituationer eftersom man kanske inte alltid vet direkt hur man känner eller vill visa känslan som ligger bakom. Medlaren ska då hjälpa till att sätta ord på, identifiera och kanske erbjuda olika känslöalternativ för att komma åt konfliktens kärna. Konflikter kommer oftast till ytan med hjälp av känslor. "Fas 3: Vad vill respektive part ska hända eller hur skulle du vilja ha det i stället?". I den här fasen erbjuds potentialen att lämna gamla mönster, som kan upprepas i all evighet om de inte medvetengörs och uppmärksammas. "Fas 4: Vad är möjligt att göra?". När allas idéer och förslag lyfts fram är det tid för att enas om en ömsesidig lösning som passar alla. Medlaren låter barnen tänka efter vilka förslag som går att genomföra och därefter får barnen diskutera och prova förslaget (Kostiainen, 2011:185).

2.4 Empati

"Empati är det som gör människan mänsklig. Den brinner som en liten klar låga inom varje människoliv. Läger vi mer ved på brasan kommer den att ta sig och brinna som ett klart ljus. Utan bränsle falnar lågan och hotar att släckas ut" (Öhman, 1996:9).

Författaren menar att empati är förmågan att leva sig in i andra människors situationer och förstå hur de har det (a a s 9). Öhman (2003) framhåller att allt vi vuxna säger och gör har en påverkan på barnet och därför har alla vuxna i barns omgivning ett ansvar (a a s 10). Vi anser att begreppet förlåt går in i empatibegreppet eftersom man måste kunna se hur den andra personen upplever samma situation för att känna någon ånger.

Johansson (2001) refererar till Hoffman (1987) som hävdar att kognitiv utveckling och empatisk utveckling är integrerade med varandra. Empati utvecklas då barn blir medvetna om att andra existerar. "Barnet upplever obehag av andras obehag utan att separera det från egna känslor" (a a s 167). Barnet börjar sedermera skilja mellan sig själv och andra och börjar då även förstå att andra känner obehag utan att barnet förstår deras inre tillstånd. Steg för steg förändras känslan från att fokusera på sig själv till att känna en

känsla av omsorg av andra. Barnet utvecklar empati för andra människor allteftersom det utvecklar en medvetenhet om att andra har känslor oberoende av barnets egna. Enligt Hoffman (i Johansson, 2001) utvecklas empati då barnet lär sig ta en annan roll, i två- till treårsåldern, och får då ett intresse för andras upplevelser. Allteftersom språket utvecklas vidgas barnets förmåga till att känna empati i mer komplexa situationer, exempelvis uppfatta andra individers självkänsla. I senare ålder tilltar den sista fasen av empatisk utveckling, då uppstår en medvetenhet om att andra individer har erfarenheter som sträcker sig längre än till den direkta situationen. Insikten om att andra har en egen identitet och historia medverkar till att barnet kan känna empati för andras livssituation. På sikt lär sig barnet att känna empati för grupper av människor exempelvis funktionshindrade, fattiga och förtryckta. Författaren menar att empati och moral har ett tydligt samband (a a s 167).

I motsats till ovanstående påpekar Öhman (2003) att det nyfödda barnet har en förmåga att utveckla medkännande och inlevelse och att dessa ingår i människans livsutrustning från start. Man kan se på ett nyfött barn att det svarar aktivt på kontakt och även söker kontakt. ”Just genom att vara tillsammans med andra människor lär människan sig de mänskliga villkoren” (a a s 31). Även Vygotskij (i Hwang & Nilsson, 2003) menar att barnets utveckling är ett resultat av dess sociala samspel med föräldrar, syskon och lärare. Författaren påpekar att barns utveckling står i relation till vilken kulturell situation hen växer upp i. För att barnet ska kunna lära sig att tolka sin omgivning och kunna lösa de problem som uppstår längs med vägen behöver barnet utveckla sitt språk. Språket hjälper barnet att delta i sociala samspel. Vygotskij anser att språk och kultur är en del av den kognitiva utvecklingen (I:Hwang & Nilsson, 2003:49).

2.5 Pedagogers roll

Johansson (2001) hävdar att pedagoger måste vara uppmärksamma på att barn har en nära relation till varandra i förskolan. De vuxna måste hjälpa barnen att tolka och uttrycka olika reaktioner, hjälpa barnen att se andras och sitt eget agerande i situationen. Vidare bör den vuxna hjälpa barn att finna nästa steg, ”en aktiv handling i syfte att förändra för den andre” (a a s 182). Vuxna ska hjälpa barnen att reflektera över och problematisera situationen, de ska även hjälpa barn att fundera över vad man ska göra tillsammans för den andra parten. Hur kan vi göra nu? Vad kan vara bra för kamraten? Vad vill hen? Gemensamma funderingar är viktigt, och det betyder inte att man alltid måste finna svar på frågorna man ställer. Genom att ställa frågor till barn involveras de i ett ömsesidigt ansvar för andra. Författaren menar att det är viktigt att komma ihåg att det handlar om att inspirera barn till ett intresse för andra, inte att ställa barnet i en pressad situation. Författaren påpekar att ”vuxna har en viktig funktion, att *se* vad barn gör och att *lyfta fram* barnens initiativ för dem själva och andra” (a a s 183). Vidare framhäver Johansson (2001) att vuxna måste hjälpa barn att yttra sina upplevelser när de känner sig kränkta. På samma sätt är det viktigt att synliggöra och beskriva för barn vad andra uttrycker i likartade situationer. På så sätt bidrar pedagoger till barns förståelse för andra (Johansson, 2001:183). Barn kan behöva hjälp med att respektera andras gränser och hjälp med att

skapa bestämda gränser gentemot andra. Pedagoger ska både respektera barns tävlan för sin rätt men också hjälpa barn att se och förstå andras syn på samma rätt (Johansson, 2001:190).

Thornberg (2010) pekar på två olika strategier för fostran, *induktion* och *maktutövning*, vilka han relaterar till konflikthantering. Induktion innebär att den vuxna resonerar och samtalar med barn för att klargöra *varför* de förväntar sig vissa beteenden och inte andra. Det handlar om att förklara logiska följderna av ett handlande, locka fram idéer från barnen, uppmärksamma på konsekvenser som finns för handlandet, både för personen i fråga och för andra. Resonera och föreslå alternativa handlingar som skulle kunna göras istället, förklara varför vissa regler finns. Pedagoger ställer frågor till barnen som ”syftar till att uppmärksamma barn på det egna beteendets negativa konsekvenser för andra och att i konfliktsituationer ta den andres perspektiv” (a s 75). Pedagogens tanke är att lära barn både förnuft och empati. Maktutövning handlar till skillnad från induktion om att använda, hävda eller utnyttja sin vuxenmakt i syfte att få barn att göra som den vuxna säger, att lyda. Den som använder sig utav maktutövning kan hålla fast barnet, använda kommandon eller befallningar, locka med belöning, hota med bestraffning, undanta barnets privilegier eller saker samt prata på ett nedlåtande sätt. Strategierna används för att främja respekt och lydnad för auktoriteter. Induktion associeras med auktorativ fostransstil och maktutövande med auktoritär fostransstil. Vuxna använder ofta både maktutövande och induktion på ett varierande sätt i relation till situationen. ”I en del situationer kan en viss mängd maktutövning vara betydelsefull när den sker i kombination med induktion eftersom denna påtryckning då har den viktiga funktionen att fånga barnets uppmärksamhet så att de lyssnar till fostrarens budskap” (a s 76). Det gäller att hitta en lagom nivå mellan de olika fostransstilarna. ”Är makttrycket för lågt ger det inte barnet någon anledning att stanna upp, lyssna och bearbeta det induktiva budskapet. Är makttrycket däremot för högt avleder det barnets uppmärksamhet från det induktiva budskapet till den vuxnes pågående maktutövning” (Thornberg, 2010:76).

2.6 Att säga förlåt

Öhman (1996) påvisar ”*man lär sig inte att göra rätt av att bli bestraffad när man gör fel!*” (a s 239). Vidare betonar författaren att man aldrig ska tvinga ett barn att be om förlåtelse. Man ska aldrig tvinga någon, barn eller vuxen, att ångra sig. ”Att säga förlåt kan lätt bli en tom fras” (a s 239), en eftergift åt de vuxnas krav som inte är ett tvång. På nästan alla förskolor finns det barn som kan slå till en kamrat och använda *förlåt* för att sedan kunna gå in i en ny konflikt med en annan kamrat. För andra barn är det svårt att säga förlåt vilket gör att kravet som de vuxna ställer blir svårt att leva upp till. Barn kan uppleva det som ett straff att behöva säga förlåt. Författaren menar istället att förlåt borde vara en möjlighet att ta ansvar för sina handlingar och gottgöra motparten. Låt barnen istället göra förlåt genom att fråga: Hur kan du hjälpa hen att bli glad igen? Alternativt; Hur tycker du att vi ska göra nu? Det är viktigt att pedagoger uppmuntrar barn att pröva sina förslag och sedan utvärdera deras förslag genom att fråga: Blev det bra? Känns det bra? (Öhman, 1996:240). Norell Beach (1995) hävdar att förlåt inte får användas som ett

lösenord frikopplat från omsorg, omtanke och ansvar för sitt agerande. Att göra förlåt innebär ett försök till att sätta sig in i motpartens situation och känslor. Till exempel kan detta visas genom att ge någon en kram, lämna personen ifred eller att göra en vänlig handling (a a s 47).

Om ett barn tar en mössa från någon annans huvud och springer iväg, kan barnet som blev av med mössan känna sig personligt kränkt. Om barnet känner sig kränkt kanske det inte räcker med att få tillbaka mössan. Barnet i fråga bör få tillfälle att berätta vad hen kände när hen förlorade mössan på samma sätt som förövaren får berätta hur hen kände i situationen. Gottgörelse kan handla om att återfå en förlorad självkänsla. I olika teoribildningar förhåller man sig olika till vikten av förlåtelse. Förlåtelse menar en del är viktigt för upprättandet av likvärdighet mellan parterna och i en del medlingar uppmanas parterna att be om ursäkt. ”Att barn i en konfliktsituation ska be varandra om förlåtelse innan den sociala obalansen dem emellan återupprättas kan dock förstärka den uppkomna obalansen” (Kolfjord, 2009:34). Författaren refererar till Kofoed (2008) menar också att en ursäkt kan vara grund till framtida konflikter. Det kan vara bättre att prata om hur man ska göra nästa gång genom ett handslag istället för en ursäkt som inte kommer ifrån barnet själv. Genom att barn lär sig att *hantera* konflikter kan det leda till att de lär sig att *lösa* konflikter vilket i sin tur ökar barnens försoningsmöjligheter (Kolfjord, 2009:34).

3. Metod

3.1 Kvalitativ intervju

Stukat (2011) tar upp skillnaden mellan kvantitativa och kvalitativa metoder i pedagogiska studier. Enligt författaren kan forskningen delas in i ”hårdvara” och ”mjukvara”, även kallat objektiva och subjektiva metoder. Det objektiva är därmed det kvantitativa och det subjektiva det kvalitativa. Man brukar säga att dessa två inriktningar härstammar från olika paradig som stundtals är i strid med varandra. Det kvantitativa har sin bakgrund inom naturvetenskapen och där den centrala rollen ligger i ett material som är kvantifierbart. Den kvalitativa metoden härstammar däremot från den humanistiska vetenskapen och det kvalitativa uppfattas inom detta paradigm att ”helheten är mer än summan av delarna”. ”Huvuduppgiften för det kvalitativa synsättet är att tolka och förstå de resultat som framkommer” (a a s 35).

För att få en djupare förståelse för ämnet konflikthantering kommer vi att använda oss av intervjuer som kvalitativ metod. Den kvalitativa studien görs för att synliggöra pedagogers syn på och åsikter kring ämnet konflikthantering, vi anser att det enklaste sättet var att ha samtalsintervjuer med pedagoger i förskoleverksamheten. Genom samtalsintervjuer kan man ställa direkta frågor kring ämnet och man får ett utförligare svar än med enkätundersökningar. Esaiasson (2012) poängterar att denna typ av undersökning ger intervjuaren en möjlighet att registrera oväntade svar samtidigt som en interaktion skapas mellan forskare och svarsperson. Innan vi skapade frågorna gick vi igenom vilken förförståelse vi hade för ämnet. Vilket var vårt syfte och vilka frågor skulle vi kunna ställa för att få svar på våra frågeställningar. Enligt författaren får man genom den nedskrivna förförståelsen en tydligare referenspunkt när man sedan analyserar intervju svaren (a a s 251).

3.2 Hermeneutisk ansats

Enligt Gilje och Grimen (2007) är grunden i hermeneutiken ”att vi alltid förstår något mot bakgrund av vissa förutsättningar”. Författarna menar att man som person har en förförståelse när man undersöker ett problemområde (a a s 179). När vi gör våra intervjuer tar vi på oss våra ”glasögon” (vår förförståelse) för att kunna tolka respondentens svar. Det är sedan genom tolkningen som vi får nya kunskaper och förståelse för fenomenet. Gilje och Grimen (2007) poängterar också vikten av att sätta sin förståelse i den kontext som fenomenet befinner sig i (s 185). Ödman (2007) anser att *tolka och förstå* är det allmänmänniska inom hermeneutiken (s 13).

Den hermeneutiska cirkeln kommer att ligga till grund för vår analys. Man kan se på den hermeneutiska cirkeln som ett pussel. För att få en helhetsbild behöver man alla delar (pusselbitar), precis som det är lika viktigt utifrån helheten att se delarna. Respondenternas svar kommer att vara en del av vårt pussel. Tillsammans med vår förförståelse av konflikthantering, intervju svaren och referenslitteraturen är vår

förhoppning att vi kan skapa en helhetsbild av problemområdet.

3.4 Urval

Vi har valt att göra vår studie på tre olika förskolor i tre olika kommuner. Vi har inte haft för avsikt att jämföra förskolorna utan vi har valt dessa för att få en rikare empiri och en större insikt i konflikthantering. Vi är sedan tidigare bekanta med pedagogerna genom verksamhetsförlagd utbildning och vikariat, därför kontaktade vi dem personligen via telefon och bad om att få komma ut och intervjuas på förskolorna. Vi har även skickat våra intervjufrågor via e-post till en av våra inspirationskällor, hon benämns som *dockmormor*.

Urvalsgrupp	Förskola	Antal år i yrket	Ålder på barngrupp idag
Pedagog 1	Borås	4 år	1-2 år
Pedagog 2	Borås	20 år	1-2 år
Pedagog 3	Borås	8 år	1-2 år
Pedagog 4	Bollebygd	14 år	3 år
Pedagog 5	Bollebygd	11 år	3 år
Pedagog 6	Bollebygd	12 år	3 år
Pedagog 7	Göteborg	4 år	2-5 år
Pedagog 8	Göteborg	Ca 30 år	2-5 år
Dockmormor	Stockholm	35 år (pensionerad pedagog)	1-5 år

Vi intervjuade totalt nio personer, alla är kvinnor i åldern 25-70 år, och alla intervjuer används i resultatet.

3.4.1 Förskola Borås

Förskolan i Borås kommun är en relativt stor förskola med sex stycken avdelningar. De tre pedagoger vi valde att intervjuas arbetar med de yngsta barnen, ett till två år. På avdelningen finns 15 stycken barn. Av de tre pedagogerna är två stycken förskollärare och en barnskötare, de har arbetat olika länge inom förskoleverksamheten.

3.4.2 Förskola Bollebygd

Förskolan i Bollebygds kommun är en förskola med sex stycken avdelningar. Avdelningarna i sig är ganska små men med stora barngrupper. De barn som går på avdelningen där vi intervjuade pedagogerna fyller alla tre år under 2012. Till antalet är de 15 stycken och är en helt nyinskolad grupp för avdelningen. Personalen består av en förskollärare och två barnskötare.

3.4.3 Förskola Göteborg

Förskolan i Göteborgs kommun är en förskola med fyra avdelningar där en av dessa är en resursavdelning. Resursavdelningen är den avdelning där informanterna arbetar. På avdelningen går det 15 barn i åldrarna två till fem år varav fem barn är inskrivna med resursplats vilket betyder att de har någon form av problematik. Det arbetar fyra pedagoger på avdelningen, två av dessa är med i intervjustudien, en förskollärare och en barnskötare. Förskolan är en mångkulturell förskola.

3.4.4 Inspirationskälla "Dockmormor"

Vi hittade en hemsida som är skriven av en pensionerad pedagog som kallar sig för Dockmormor och som blev vår inspirationskälla till denna uppsats. Dockmormor har arbetat i förskolan i mer än 30 år och har intresserat sig för utåtagerande barn som ofta kommer i konflikt med sina kamrater. Hennes egna erfarenheter tillsammans med barn, arbetskamrater, föräldrar och olika handledare genom åren har gjort att hon har stor erfarenhet av arbete med att stötta barn i konflikter. Dockmormor har också hållit ett par föreläsningar för att dela med sig av sina erfarenheter. Namnet Dockmormor kommer ifrån, vad vi tror, ett intresse för sagor och dockor.

3.5 Etisk hänsyn

Vi har informerat pedagogerna om att intervjuerna kommer att ligga till grund för vårt arbete. Vi har försäkrat dem att alla ska förbli anonyma med undantag från Dockmormor. Vi kommer därför inte att namnge varken pedagogerna eller de förskolor de arbetar på. Dockmormor är dock undantag då hon har gett sin tillåtelse till att vi får använda namnet Dockmormor. Enligt vetenskapsrådet (2011) finns det fyra krav som man bör beakta för att skydda individen vid denna typ av undersökning. De fyra kraven är:

Informationskravet, Samtyckeskravet, Konfidentialitetskravet och Nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2011)

Informationskravet finns för att visa hänsyn till de deltagare som ingår i undersökningen, med andra ord de pedagoger vi har intervjuat. Inom detta krav är det viktigt att man redan innan intervjuerna meddelar pedagogerna vad arbetet kommer att beröra och vad som är vårt syfte. *Samtyckeskravet* innebär att personerna i fråga själva har fått ge sitt medgivande till att delta. *Konfidentialitetskravet* berör anonymiteten. Inget i rapporten kommer att kunna härledas till pedagogerna eller förskolorna. *Nyttjandekravet* innebär att det endast är de berörda parterna i studien som har rätt att ta del av den insamlade empirin. Vi informerade informanterna innan att empirin endast kommer att användas i utbildningssyfte (Vetenskapsrådet, 2011). Stukat (2011) poängterar att det är viktigt att informationen inte utnyttjas eller utlånas till kommersiellt bruk utan att materialet endast används till forskning (s 140).

3.6 Genomförande

Här följer en beskrivning av hur vi genomförde intervjuerna med pedagogerna.

3.6.1 Pedagogintervjuer

Innan intervjuerna ägde rum informerade vi informanterna om vad studien kommer att handla om och vad intervjufrågorna ska beröra. Vi deltog båda två vid intervjuerna och vi utförde intervjuerna enskilt med varje pedagog. Stukat (2012) poängterar att det är till fördel att vara två eftersom två personer kan upptäcka mer än vad en person kan (s 46). Till hjälp i intervjun hade vi med oss en utarbetad intervjuguide (se bilaga) där vi ställde samma öppna frågor till alla. Utifrån de svar vi fick var vi flexibla med att ställa uppföljningsfrågor för att få fler djupa och innehållsrika svar. Under intervjutillfällena förde en av oss anteckningar medan den andra ställde frågan, samtidigt spelade vi in intervjun med hjälp av en diktafon. Vi spelade in sex stycken pedagoger med diktafon och använde anteckningar. Vid två av intervjuerna gjorde vi enbart anteckningar på grund av att två av informanterna inte var bekväma med att bli inspelade. Det inspelade materialet kom sedan att transkriberas, det vill säga att man skriver ut allt i sin helhet. Med hjälp av diktafonen kunde vi lättare gå tillbaka och lyssna på de svar vi fått samt kunna utvärdera vår egen insats.

Stukat (2012) påpekar hur viktigt det är att man sitter på en ostörd plats vid intervjun och att informanten har gott om tid så att hen inte känner sig stressad (s 45). Intervjuerna utfördes på informanternas respektive arbetsplats eftersom den kan upplevs som en trygg, lugn och ohotad miljö. Alla intervjuer utfördes på förmiddagen när barnen var ute och lekte och på så sätt blev vi inte störda. Vår intervjuguide består av fem frågor om konflikthantering, sju frågor om försoning och begreppet *förlåt* samt två exempelfrågor i slutet av intervjun vilka vi har för att undersöka hur pedagogerna säger sig agera i två konkreta situationer. Sammanlagt har vi 14 frågor.

Till Dockmormor skickade vi e-post där vi frågade om det var möjligt för henne att svara på samma intervjufrågor som pedagogerna på förskolorna hade fått svara på. Vi fick tillbaka intervjusvaren efter någon dag och kommer att använda dem för att stärka vår uppsats. När vi hänvisar till pedagogerna i resultatet menar vi även Dockmormor. Det är bara vid de tillfällen som Dockmormor säger något som de övriga pedagogerna inte nämner som vi kommer att skriva ut beteckningen Dockmormor.

3.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Stukat (2011) beskriver vikten av undersökningars reliabilitet och validitet, med andra ord vilken kvalitet undersökningen har. Reliabiliteten visar hur tillförlitlig studien är och validitet visar på giltigheten. Själva begreppet reliabilitet associerar författaren till hur bra mitt mätinstrument är på att mäta (a a s 133). I den här undersökningen är det intervjun som är vårt mätinstrument. Dock påpekar Stukat (2011) att man måste vara medveten om att det förekommer reliabilitetsbrister i undersökningar. De intervjuade kanske inte tolkar frågan på samma sätt som vi menar när vi ställer den. Yttre störningar kan också vara ett

problem, likaså humöret hos den som intervjuas (a a s 134). Vi är medvetna om att när vi transkriberade våra intervjuer så förlorade vi intervjuarens kroppspråk. På vilket sätt svarade de på frågorna, var lades betoningarna osv.

”Validiteten är ett betydligare svårare och mer mångtydigt begrepp och brukar anges som hur bra ett mätinstrument mäter det man avser att mäta” (Stukat, 2011:134). Som forskare gäller det att man ställer sig frågan: ”undersöker jag det som jag verkligen vill undersöka?” (a a s 134). När vi skapade våra intervjufrågor var vi noga med att utgå från vårt syfte och våra frågeställningar. Innan vi utförde intervjuerna diskuterade vi våra frågor med vår handledare och på så sätt anser vi att validiteten ytterligare har stärkts.

För vem gäller då de resultat som vi får fram i undersökningen (generaliserbarhet)? På förskolor förekommer det dagligen konflikter vilket kan innebära att de resultat vi får fram i undersökningen till viss del är applicerbara även på andra förskolor. Stukat (2011) poängterar att reliabiliteten i en kvalitativ studie inte är helt tillförlitlig på grund av att man oftast använder sig av ett fåtal undersökningspersoner i en sådan studie. Fåtalet personer gör att det blir svårare att generalisera resultatet. Vi är dock fullt medvetna om att de svar vi får från informanterna inte kan ses som helt generaliserbara. Författaren påpekar att ”om resultatet enbart avser de undersökta personerna blir värdet ett helt annat än om de kan generaliseras till en större grupp” (a a s 136).

4. Resultat & Analys

Vi kommer att disponera resultatdelen på följande vis; först en redovisning av vad pedagogen anser att en konflikt i barns vardag är och hur de hanterar konflikter i relation till referenslitteraturen. Därefter följer det övriga resultatet med våra frågeställningar som rubriker, även här kommer vi att referera till referenslitteratur och tidigare forskning. Cohens konfliktpyramid använder vi för att analysera intervju svaren. Det interaktionistiska perspektivet är en central linje genom alla våra frågor. Vi anser att det är viktigt att kunna sätta sig in i andras perspektiv för att kunna lösa konflikter samt att kunna göra/säga ett meningsfullt förlåt. Om man inte kan förstå hur den andra känner eller att andra kan ha en annan syn på en situation kommer det också bli svårt att kunna ångra ett beteende. Mead (i Hwang & Nilsson, 2003) menade att barn utvecklar sitt personliga och sociala jag genom samspel med andra. För att ett barn skall bli medvetet om sitt eget jag behöver barnet kunna se sig själv utifrån andras perspektiv och även kunna sätta sig in i motpartens roll (a s 51).

4.1 Konflikt

Vi började med att undersöka frågan vad en konflikt är, eftersom Ellmin (2008) påpekar att begreppet konflikt inte är ett entydigt begrepp. Författaren menar att personer i samma konfliktsituation tolkar och agerar på olika sätt i konflikten. De Bono (i Ellmin 2008) menar att en konflikt är en kollision mellan intressen, handlingar, värderingar och inriktningar. Lind (1995) och Kolfjord (2009) anser att konflikter handlar om och utlöses av känslor.

Pedagogerna i undersökningen definierar en konflikt som när två eller fler barn inte kommer överens, bråkar om leksaker, knuffas och slåss. Dockmormor anser att en konflikt är ”när några barn blir osams och inte kan kompromissa eller hitta en lösning”.¹ På liknande sätt definierar De Bono (i Ellmin, 2008) att individer hamnar i en konflikt när det uppstår en kollision mellan deras handlingar och intressen. En annan fråga som ställdes berörde hur barn hanterar sina konflikter på förskolan. Här svarade pedagogerna bland annat att barn hanterar konflikter olika utifrån vilken personlighet de har.

”Konflikterna förändras lite beroende på ålder men jag tycker inte att de bråkar olika beroende på om de är en flicka eller pojke, utan det har mer med vilka individer som är med i konflikten. Konflikterna ser olika ut beroende på de som är i bråket med varandra eller meningsskiljaktigheter”.²

De Klerk (i Ellmin, 2008) hävdar att en konflikt uppstår när två krafter kolliderar. På samma sätt som pedagog 4 resonerar menar även de flesta pedagoger, att kön inte spelar någon roll i hur barn agerar i konfliktsituationer. Tre pedagoger, ingen på

¹ Intervju dockmormor, 2012-11-09

² Intervju pedagog 4, 2012-11-14

småbarnsavdelningen, påpekar att tjejer har en tendens att dra varandra mer i håret än vad pojkar gör. Pojkar tenderar dock att vara mer handgripliga än vad flickor är, pojkar slåss alltså oftare.

Pedagogerna poängterar att åldern är en bidragande faktor till hur mycket stöd barn behöver för att hantera och lösa sina konflikter. Barns språkutveckling är också en faktor som påverkar deras förståelse och hantering av konflikter, något som är en röd tråd genom informanternas svar på frågorna. Enligt Hoffman (i Johansson, 2001) utvecklas empati när barnet lär sig ta en annan roll, i ca två- till treårsåldern, barnet får vid den tidpunkten ett intresse för andras upplevelser. Barnet utvecklar empati för andra människor allteftersom det utvecklar en medvetenhet om att andra har känslor oberoende av barnets egna (a a s 167).

4.2 Pedagogers konflikthanteringsarbete med barn

”Hur arbetar ni i arbetslaget med konflikthantering med barnen?” var en av frågorna vi ställde till informanterna. I svaren som gavs lyfte pedagogerna fram hur de gör ”ute på golvet”. De poängterar vikten av att hjälpa barn att förmedla sig, prata med barnen om konflikten och om känslor. Att ställa frågor såsom *Hur känns det? Vad hände? Varför är ni oense?* till barnen ansågs vara en central del i arbetet med konflikthantering.

Kostiainen (2011) poängterar att ett grundläggande behov hos alla människor är att få bli bekräftad, sedd och hörd och vara delaktig i det som ske. Det har en läkande verkan på många problem. Ur författarens faser i ett medlingssamtal lyfter pedagogerna fram fas ett och två. Fas ett innebär att ”alla parter redogör för händelseförloppet så som var och en uppfattar det”, vilket pedagogerna lyfter i frågorna *Vad hände? Varför är ni oense?* Med frågan *Hur känns det?* kommer fas två in som syftar till att ta reda på vad de inblandade känner (a a s 185).

Pedagog 7 menade att man får ”samtala med barnen som är med i konflikten, att man försöker att lösa konflikten tillsammans och höra med barnen vad som hände och försöker att inte döma den som man tror började, utan man tar reda på vad som verkliga hände”.³ Utav de två konfliktstrategier Thornberg (2010) redogör för har vi noterat att induktion är den strategi som pedagogerna i första hand använder sig av. Författaren menar att den vuxna ska locka fram idéer hos barn och uppmärksamma dem på konsekvenser som kan uppstå av ett handlande, både för personen i fråga och för andra. För att barn ska bli medvetna om sitt handlande bör den vuxna föreslå och resonera kring alternativa handlingar. Motsatsen till induktion är maktutövning som syftar till att pedagoger tar en auktoritär ställning där de vuxna använder sin makt för att få fram ett budskap t.ex. genom att höja rösten, ta någon i armen osv (a a s 75).

Pedagogerna hävdar att det är viktigt att prata om att göra förlåt istället för att endast säga förlåt. Man bör inte låta ett barn gå ifrån konflikten ledsen utan alla ska känna sig

³ Intervju pedagog 7, 2012-11-15

tillfredsställda med lösningen. Utifrån Cohens konfliktpyramid kan vi se att förskolorna främst fokuserar på Hantering, Hjälp och Stopp. Ingen av pedagogerna framhäver i intervjuerna vikten av det förebyggande arbetet. Cohen menar att i den förebyggande nivån uppstår det sällan konflikter i verksamheten eftersom förskolemiljön redan från början arbetar medvetet med värdegrunden samt med aktuella diskussioner om moral och etik. ”Att utveckla fungerande sociala relationer och social kompetens är centralt på denna nivå” (Hakvoort & Friberg, 2011:34). Vi kunde dock av intervjusvaren utläsa att de arbetar förebyggande genom hanteringen av konflikter då de pratar med barnen och hjälper dem samt visar hur man kan lösa en konflikt.

När vi frågade hur pedagogerna agerar i konfliktsituationer och om de använder olika strategier i arbetet med barn såg vi mer av Cohens andra och tredje nivå, *hantering och hjälp*. I *hanteringsnivån* menar Cohen att konflikter skall hanteras på ett medvetet sätt. Han poängterar även att konflikter är en del av allas vardag och därför är det viktigt att kunna hantera konflikter på ett konstruktivt sätt för att individen skall få kunskap och utvecklas. *Hjälpnivån* däremot tar vuxna till när barn inte kan lösa konflikter själva utan behöver en hjälpare hand (Hakvoort & Friberg, 2011:35). Flera av pedagogerna påpekar att man som vuxen ska gå in i konflikten med ett lugn samtidigt som några menar att humöret ibland kan tryta. Hur man agerar och vilka strategier man använder som pedagog beror på hur barnet är som individ, vilket barn det handlar om och hur situationen ser ut, eftersom alla barn är olika. Pedagogerna menar att det finns de barn som behöver mer tid och utrymme för att förstå sitt och den andres agerande och då måste pedagogen veta hur barnet fungerar och därmed respektera barnets behov. Andra barn har ett behov av att lösa konflikten med en gång. Vi tolkar svaren som att vuxna bör hitta en balansgång däremellan.

Många påpekar att det är svårt att se hela situationen av en konflikt då man inte alltid är närvarande, utan att det är viktigt att lyssna på alla som är involverade i konflikten vilket Ellmin (2008) framhåller som viktigt då alla i en konflikt kan se situationen på olika sätt (s 10). De flesta menar också att man ska vara neutral och inte ta någons parti. En av pedagogerna menar att man ibland behöver ligga steget före vissa barn för att hjälpa dem att handla bättre istället för sämre. Även här kommer Thornbergs syn på induktion in. Johansson (2001) hävdar att den vuxna ibland behöver hjälpa barnet att hitta nästa steg (s 182). Alla pedagoger svarade även här att barnets ålder är en avgörande faktor för hur vuxna ska agera i konfliktsituationer. När äldre barn har en konflikt kan den vuxna ibland vara mer passiv i situationen och låta barnen själva lösa sin egen situation medan de vuxna behöver vara mer konkreta med de yngre barnen. När vi tolkar pedagogernas svar utifrån Cohens konfliktpyramid kan vi utläsa att de yngre barnen har större behov av nivåerna *Stopp* och *Hjälp* medan äldre har mer behov av *Hantering* och *Hjälp*. Pedagog 4 svarade att det är viktigt att poängtera för barnen att det är okej att tycka olika.⁴ Dockmormor menar att det är okej för barn att vara arga och ledsna men att de inte får slåss.⁵ Om en

⁴ Intervju pedagog 4, 2012-11-14

⁵ Intervju dockmormor, 2012-11-09

konfliktsituation skulle leda till att barn börjar slåss hamnar pedagogerna i Cohens fjärde nivå, STOPP, eftersom de måste gå in och avbryta konflikten mellan barnen. Denna nivå är den minsta i pyramiden och det är denna nivå man helst bör undvika, eftersom den återspeglar konflikter med destruktiva beteenden som inte leder till kunskap hos barnen (Hakvoort & Friberg, 2011:35). Thornberg (2010) hävdar också att den vuxna samtalar och resonerar med barn för att förklara varför vissa beteenden är önskvärda och andra inte (s 75). När man stöttar barn i konflikter anser pedagogerna att det är viktigt att hjälpa barn att förmedla sina känslor genom språket och sätta ord på deras känslor och det kan göras genom att ställa frågor; *Vad har hänt? Hur känns det?* och så vidare. Enligt Johansson (2001) måste den vuxna hjälpa barn att tolka och uttrycka olika reaktioner samt hjälpa barn att se sitt eget och andras agerande i situationen. Författaren anser att frågor inspirerar barn till att ta ett gemensamt ansvar (a a s 182).

Pedagog 4 svarade att ”det ger oftast bäst resultat om barnen får ge förslag på hur man kan lösa konflikten”.⁶ Pedagog 6 svarade ”att vara med och hjälpa barnen, att hitta orden åt dem, lyssna in dem och så, försöka hjälpa barnen och hitta andra lösningar eller vad det kan vara för något och hjälpa dem”.⁷ På liknande sätt menade pedagog 7, att man måste ”prata igenom, inte titta bort utan finnas där. Fråga vad som händer, hjälpa barn att uttrycka känslor som uppstår. Hitta ord/uttryck och berätta hur det känns”.⁸ Kostianen (2011) menar att medlaren i fas två, ska försöka att identifiera vilken känsla som ligger bakom konflikten och hjälpa barnet att ge uttryck åt sin egen känsla genom att ställa frågor om hur det känns eller kändes. Författaren hävdar att det kan vara svårt att sätta ord på känslor i konfliktsituationer eftersom man kanske inte alltid vet direkt hur man känner eller inte vill visa känslan som ligger bakom. Medlaren ska alltså hjälpa till att sätta ord på, identifiera och kanske föreslå olika känslöalternativ för att komma åt konfliktens kärna (a a s 185).

Hwang och Nilsson (2003) hävdar att en av de viktigaste egenskaperna hos människan är att aktivt tolka budskap, relationer och situationer inom det interaktionistiska perspektivet. För att klara av att göra tolkningar krävs det ett samspel, ”interaktion” mellan människor där det finns en gemensam mening och uppfattning för att den sociala situationen skall kunna bli meningsfull. Vi kopplar det interaktionistiska perspektivet till pedagogernas ovanstående svar på så vis att det måste finnas ett samspel mellan barn samt mellan barn och vuxen för att budskapet om hur barn kan lösa konflikter på bästa sätt ska kunna tolkas. Författarna menar att människans beteende styrs av samhällets förväntningar och utifrån vilken roll eller status som tilldelas individen (a a s 51).

På frågan hur man kan stötta barn i konflikthantering svarade pedagogerna på en av förskolorna att de idag använder sig av serieberättelser som ett hjälpmedel för att vissa barn bättre ska kunna bearbeta och se sin del i konfliktsituationen. ”Både elever och vuxna i skolan behöver utbildas och förses med kunskap och verktyg när konflikter

⁶ Intervju pedagog 4, 2012-11-14

⁷ Intervju pedagog 6, 2012-11-14

⁸ Intervju pedagog 7, 2012-11-15

uppstår” (Hakvoort & Friberg, 2011:35). Likaså menar Johansson (2001) att vuxna har en viktig funktion i att se vad barn gör och därefter lyfta fram barnens initiativ för dem själva och andra (s 183).

4.3 Betydelsen av ordet förlåt samt pedagogers arbete för att barnen ska kunna göra ett meningsfullt förlåt

Innan vi berörde begreppet *förlåt* valde vi att ställa två frågor om försoning där vårt syfte var att ta reda på vad som är viktigt i försoningsfasen samt hur man kan uppmuntra barn till försoning. Pedagogerna poängterade vikten av att det ska kännas bra för alla i konfliktsituationen, att alla barn är nöjda med försoningsfasen och att ingen av parterna går ifrån situationen och känner skuld. Pedagog 1 formulerade svaret ”att bägge känner sig tillgodosedda i en konflikt. Att bägge får uttrycka sig, att man stöttar dem bägge två och försöker lösa det”⁹ medan pedagog 5 nyanserade svaret på följande sätt ”att det känns bra för alla som har varit med. Att de är överens och försöka hitta samma mål på ett så bra sätt som möjligt”¹⁰. För att barn ska kunna öka sina försoningsmöjligheter behöver barn enligt Kolfjord (2009) lära sig att hantera konflikter vilket i sin tur leder till att de lär sig lösa konflikter (s 34). Precis som Kolfjord (2009) menar Cohen att pedagoger hjälper barnen att hantera konflikter genom att hjälpa dem att medla sinsemellan. Då barn ser hur en konflikt kan lösas tillförs det ny kunskap till dem (Hakvoort & Friberg, 2011:35). Vissa barn har svårt att släppa en konflikt och därför är det viktigt att vuxna är med och hjälper dem att känna sig nöjda med lösningen. Johansson (2001) framhåller att vuxna bör inspirera barn till intresse för andras situation (s 182). På samma sätt menar Dockmormor ”att alla barn ska komma till tals och vara delaktiga i försoningen”.¹¹ Att ställa frågan ”hur ska vi göra nu” menar Dockmormor lockar barnen att själva finna en lösning. Pedagogerna framhäver att för att vilja försonas bör man fråga barnen hur det känns, påminna dem om hur det var innan när de var vänner. Pedagog 6 påpekar att den vuxna kan fråga barnen ”om du var ledsen vad skulle du vilja att din kompis gjorde mot dig”¹² för att barnen ska lära sig att sätta sig in i motpartens situation. Pedagogerna talar om det som Kostianen (2011) menar är fas tre i ett medlingsamtal ”vad vill respektive part ska hända eller hur skulle du vilja ha det i stället?”. I den här fasen föreslås möjligheten att lämna gamla mönster (a a s 185).

När vi undersökte vad begreppet förlåt har för innebörd hos pedagogerna var de överens om att förlåt inte enbart är ett ord. De menade att *förlåt* är en handling. På förskolan i Göteborg svarade pedagog 8 att ”det finns tio olika sätt att säga förlåt men bara ett sätt som betyder rätt förlåt”.¹³ Pedagog 7 svarade att förlåt sägs eller görs när man vill visa på att ”det är tokigt eller fel det jag gjorde och jag ska försöka att inte göra om det igen”.¹⁴

⁹ Intervju pedagog 1, 2012-11-16

¹⁰ Intervju pedagog 5, 2012-11-14

¹¹ Intervju dockmormor, 2012-11-09

¹² Intervju pedagog 6, 2012-11-14

¹³ Intervju pedagog 8, 2012-11-15

¹⁴ Intervju pedagog 7, 2012-11-14

Kolfjord (2009) hänvisar till att gottgörelse kan handla om att få tillbaka en förlorad självkänsla. I olika teoribildningar förhåller man sig olika till betydelsen av förlåtelse. Förlåtelse menar en del är betydelsefullt för upprättandet av likvärdighet mellan parterna och i en del medlingar uppmanas parterna att be om ursäkt (a a s 34).

Enligt pedagogerna står förlåt för att man ångrar det som har hänt, att man helt enkelt visar att man är ångerfull. Ingen av pedagogerna ansåg att ordet förlåt räcker för att en konflikt skall vara löst. Pedagog 5 uttryckte följande ”om man inte förstår ordet förlåt bör det inte användas”, och att ”man inte får missbruka ordet”.¹⁵ ”Man kan inte bara slå och sedan säga förlåt”¹⁶ menade pedagog 6, hon understryker att man i dessa fall måste ha en diskussion med de barn som bara säger ordet utan innebörd. Öhman (1996) påpekar att man aldrig ska tvinga någon person att ångra sig. ”Att säga förlåt kan lätt bli en tom fras”, en eftergift åt de vuxnas anspråk som inte är ett tvång. På nästan alla förskolor finns det barn som kan slå till en kompis och använder *förlåt* för att kunna gå in i en ny konflikt med en ny kompis. För somliga barn är det svårt att säga förlåt vilket gör att kravet som de vuxna ställer blir svårt att leva upp till. Barn kan uppleva att de är tvungna att säga förlåt, vilket kan kännas som ett straff (a a s 240). Likaså var det ingen av pedagogerna som menade på att en konflikt behöver avslutas med förlåt, däremot svarade en pedagog ”det är inte viktigt men det kan vara ett fint ord om man använder det rätt”.¹⁷ Utifrån intervjusvaren såg vi att det är viktigt att barn är medvetna om ordets betydelse om de säger det. Man ska mena förlåt och förlåtet ska godtas av den andra.

Vi frågade pedagogerna om de tror att barn vet vad förlåt betyder och om ålder kan vara en faktor i förståelsen av det. Några pedagoger tror inte alls att barnen vet vad förlåt betyder medan några tror att barn vet i vilket sammanhang ordet ska användas fast inte vilken innebörd ordet har. Pedagog 3 svarade följande:

”Till viss del, jag tror att de förstår att det är någonting man säger men sen i vilken utsträckning de förstår ordet är jättesvårt att säga. Många barn lär sig att säga förlåt men jag tror att det är viktigt att man inte bara lär dem att säga förlåt och sen är det bra utan att man försöker få dem att förstå vad förlåt betyder”.¹⁸

Å andra sidan uttryckte pedagog 6 att ”ibland tror jag att det är ett ord som de kanske använder för att man har lärt sig att använda det men jag tror inte alltid att de vet vad det betyder”.¹⁹ På en av förskolorna gavs ett exempel på en händelse där två barn bråkade varav en grät och den andra stod bredvid och lyfte på mössan på barnet som grät och skrek förlåt, förlåt, förlåt! Här menade pedagog 7 att barnet som skrek förlåt inte förstod innebörden av ordet. Det är därför viktigt som vuxen att förklara ordet för barnen.²⁰

Kofoed (i Kolfjord, 2009) poängterar att en ursäkt kan vara grund till framtida konflikter.

¹⁵ Intervju pedagog 5, 2012-11-14

¹⁶ Intervju pedagog 6, 2012-11-14

¹⁷ Intervju pedagog 1, 2012-11-16

¹⁸ Intervju pedagog 3, 2012-11-16

¹⁹ Intervju pedagog 6, 2012-11-14

²⁰ Intervju pedagog 7, 2012-11-15

Det kan vara bättre att prata om hur man ska göra nästa gång genom ett handslag, istället för en ursäkt som ändå inte kommer från barnet själv (a a s 234). Samtliga pedagoger ansåg att ålder är en bidragande faktor till barns förståelse. Dockmormor nyanserar det på detta sätt ”jag tror att förståelse för ordet beror på vad/ hur de har lärt sig, det vill säga vad/hur vuxna har agerat”.²¹ Pedagog 5 uttryckte att ”har man ett bättre språk, har man en bättre förståelse för saker och ting”.²² Pedagogerna var eniga om att barn kan använda förlåt som ett lösenord för att slippa stå till svars för ett icke önskvärt beteende. Norell Beach (1995) hävdar att förlåt inte får användas som ett lösenord frikopplat från omtanke, omsorg och ansvar för sitt agerande (s 47). Pedagog 8 menar att ordet används ”alldeles för ofta och många nöjer sig ju med det. Det är många vuxnas fel som nöjer sig med det, om man säger förlåt då är problemet löst. Där ligger de vuxnas brist”.²³ Likaså påpekar pedagog 5 att ”vuxna ber barn att säga förlåt i stressade situationer”.²⁴

Vidare frågade vi informanterna hur barn kan göra istället för att använda ordet förlåt. Pedagogerna gav många förslag till hur man kan göra. Ge en kram eller klapp, bjuda in till lek. Att man visar med kroppen eller ansiktsuttrycket att man är ångerfull, att ”man gör förlåt”.²⁵ ”Man kan ge en kram om barnet är mottagligt för det”.²⁶ ”Kramas, men man måste respektera att alla inte vill kramas utan då får man hitta en annan lösning”.²⁷ Öhman (1996) menar att förlåt borde vara en möjlighet att ta ansvar för sina handlingar och gottgöra motparten. Låt barnen istället göra förlåt genom att fråga: *Hur kan du hjälpa din kompis att bli glad igen?* eller *Hur tycker du att vi ska göra nu?* Det är viktigt att pedagoger uppmuntrar barn att pröva sina förslag och sedan utvärdera deras förslag genom att fråga: *Blev det bra? Känns det bra?* (a a s 240). På liknande sätt menar Kostiainen (2011) att fas fyra i medlingsamtal är till för att hitta lösningar. ”Fas 4: Vad är möjligt att göra?” När allas förslag och idéer lyfts fram är det tid att enas om en ömsesidig lösning som passar alla. Medlaren låter barnen tänka efter vilka förslag som går att genomföra och därefter får barnen prata om och pröva förslaget (a a s 185).

4.4 Pedagogers lösningar på konfliktsituationer

Vi gav pedagogerna två exempel på konfliktsituationer som kan uppkomma i förskolans verksamhet. Första exemplet lyder följande: ”Du hör att Kajsa gråter. När du vänder dig om ser du Lisa dra Kajsa i håret. Hur agerar du?”. Nästan alla pedagoger sa att de sätter sig ner med båda barnen och frågar vad som har hänt. De poängterar att man inte ska skuldbelägga något barn, istället ska man ställa frågor, låta barnen reflektera, prata en i taget och komma fram till en lösning.

²¹ Intervju dockmormor, 2012-11-09

²² Intervju pedagog 5, 2012-11-14

²³ Intervju pedagog 8, 2012-11-15

²⁴ Intervju pedagog 5, 2012-11-14

²⁵ Intervju pedagog 2, 2012-11-16

²⁶ Intervju pedagog 3, 2012-11-16

²⁷ Intervju pedagog 5, 2012-11-14

”Jag vill gå fram och inte markera sida. Fast jag är helt övertygad om att man gör det ibland omedvetet men att man tar till sig båda barnen för jag vet inte vad som har hänt innan och att jag berättar för barnen att jag vill att ni ska få berätta båda två vad som har hänt för jag har inte sett, jag vet inte. Att den ena berättar och den andra lyssnar och sen är det den andras tur, sen frågar jag barnen hur vi ska göra för att det ska bli bättre”²⁸.

Enligt läroplanen ska förskolan "sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation" (s.14). Pedagog 4 hjälper barnen att hantera konflikter genom att ställa frågor och det speglar Cohens tredje nivå eftersom pedagogen medlar mellan barnen. Pedagog 5 menar däremot att hon skulle ha löst konflikten på följande sätt ”Springer fram och får Lisa att sluta och frågar varför hon agerade så. Hur känns det för Kajsa?”²⁹ Likaså använder sig pedagog 5 av Cohens hjälpnivå samtidigt som hon tar till Stoppnivån genom att hon springer fram till Lisa och ser till att hon slutar dra Kajsa i håret.

Exempel två: ”Du kommer in i byggrummet där Erik och Sara sitter på golvet och gråter. När de ser dig skyller båda på varandra. Hur löser du situationen?” Pedagogerna svarade bland annat att man som vuxen ska vara neutral och försöka utgå från noll, vara noga med att inte döma något barn. Fråga barnen *vad hände?* Lyssna, låt barnen prata en och en samt hitta lösningar tillsammans med barnen. Johansson (2001) poängterar att de vuxna måste hjälpa barnen att tolka och uttrycka olika reaktioner, hjälpa barnen att se andras och sitt eget agerande i situationen (s 183).

”Gå ner på golvet och försöker få reda på vad som har hänt. Med de små barnen få man inte så mycket svar. Man försöker få de att bli sams. Vara med och se så att allt har blivit löst, att man inte stressar därifrån. Dock blir det oftast inte så för att det är en annan konflikt i en annan del av rummet som behöver assistans. En pedagog borde alltid finnas i varje rum för det blir lättare att reda ut en konflikt om man är närvarande”³⁰.

”Beroende på ålder, men om jag utgår från de små barnen så går jag in och sätter mig på golvet med dem och försöker utgå från noll från bådas håll och pratar om att vi kan göra så här istället. Vi delar upp klossarna så får ni bygga varsitt”³¹.

”Jag frågar vad som har hänt? En i taget får förklara och den andra får lyssna. *Hur ska vi göra nu?* Låt barnen reflektera och låt en i taget komma med en lösning. Har de olika lösningar, ställ fler frågor. Fråga sedan *är det ok?*”³².

Avslutningsvis frågade vi pedagogerna hur man kan arbeta för att skapa förståelse för ordet förlåt hos barn samt hur vuxna kan arbeta för att barn ska få kunskap om konflikthantering. De flesta pedagogerna framhåller att ett bra arbetssätt för att skapa

²⁸ Intervju pedagog 4, 2012-11-14

²⁹ Intervju pedagog 5, 2012-11-14

³⁰ Intervju pedagog 5, 2012-11-14

³¹ Intervju pedagog 3, 2012-11-16

³² Intervju dockmormor, 2012-11-09

förståelse för förlåt är att använda sig av drama. Att vi vuxna spelar upp konfliktsituationer för barn för att de ska ha möjlighet att se sig själva från ett annat perspektiv. Pedagog 4 poängterar att man kan göra en social saga där barnen får vara delaktiga för att komma fram till en lösning på problemet³³. De framhävde även att man på ett lekfullt tillvägagångssätt kan prata om ordet och dess innebörd, att man låter barnen prata om sina känslor. Pedagogerna anser också att det är viktigt att man tar ner det på barns nivå för att det lättare ska förstå. Pedagog 3 understryker ”att som vuxen vara noga med kroppsspråket, att visa vad förlåt betyder”.³⁴ Lind (1995) styrker pedagogernas svar att man måste formulera problemet i ord, annars kan inte en konflikt lösas. En konflikt kan inte heller lösas om inte individens känslor tas på allvar (a a s 110). För att ge barn kunskap om konflikthantering anser pedagogerna att arbetssätten inte skiljer sig åt från arbetet med att skapa förståelse för ordet förlåt. Pedagog 8 menar att man måste ”ge barnen tid att prata så de kan sätta sig in i situationen, själva känna efter varför det blir som det blir”.³⁵ Enligt Läroplanen för förskolan (Lpfö 98/10) ska verksamheten uppmuntra och stärka barns inlevelse och medkänsla i andra människors situation (Skolverket, 2010:6). Dockmormor påpekar att man kan ”spela upp händelser som skett i barngruppen, vi ska aldrig blunda när något osunt händer mellan barnen”.³⁶ Även på denna fråga menar pedagogerna att berättelser och drama är ett bra arbetssätt, det gör så att barn ser konflikten utifrån. Pedagog 1 menar även att man kan ”prata om det på samlingen och uppmärksamma konflikter”.³⁷

³³ Intervju pedagog 4, 2012-11-14

³⁴ Intervju pedagog 3, 2012-11-16

³⁵ Intervju pedagog 8, 2012-11-15

³⁶ Intervju dockmormor, 2012-11-09

³⁷ Intervju pedagog 1, 2012-11-16

5. Diskussion

I detta avsnitt kommer vi att diskutera det resultat vi fick i vår undersökning samt de slutsatser vi har dragit i relation till litteratur, metod, egna tankar och reflektioner. Vi kommer att disponera följande del genom metoddiskussion, resultatdiskussion, didaktiska slutsatser och vidare forskning.

5.1 Metoddiskussion

Syftet med vår undersökning var att undersöka hur pedagoger kan arbeta med konflikthantering och begreppet förlåt tillsammans med barn. I vår metod utgick vi från kvalitativa intervjuer och den hermeneutiska ansatsen eftersom det ger oss en förståelse och ett tolkningssätt för hur pedagoger ser på konflikter och förlåt. För att kunna göra dessa tolkningar behöver vi ett material som tillför oss empiri. Vi valde att använda oss av intervjuer som kvalitativ metod för att få en djupare förståelse för ämnet konflikthantering. Genom att ställa direkta frågor till informanterna om ämnet fick vi ett utförligare svar och vi som intervjuare skapar en interaktion med informanterna. Stukat (2011) menar att grunden för det kvalitativa synsättet är att kunna tolka och förstå de resultat som kommer fram i intervjuerna (s 36).

Vi anser att våra samtalsintervjuer gav oss en bra interaktion med pedagogerna, dock kunde vi ha ställt fler följdfrågor för att få ett djupare svar. Vi iakttog att många pedagoger hade en tendens att sväva iväg kring ämnet. Här hade fler följdfrågor kanske kunnat leda tillbaka till den ursprungliga frågan. Diktafonen var ett bra hjälpmedel för att få med allt som sades, dock märkte vi efterhand att vissa delar av intervjuerna var svåra att höra på grund av att diktafonen låg för långt bort. Några av pedagogerna pratade ibland lågt. Det kunde även uppstå yttre störningar under kortare sekvenser av vissa inspelningar. De två intervjuer som vi endast fick anteckna under gjorde att det blev ett stort bortfall av intervju svaren på grund av att vi inte är vana antecknare. Hade vi fått spela in informanterna hade resultatet troligtvis blivit större och reliabiliteten hade stärkts. På fråga två i intervjuguiden märkte vi att pedagogerna tolkade frågan på olika sätt. Med facit i hand skulle vi ha omformulerat frågan efter första intervjun. Stukat (2011) påpekar att man ska vara medveten om att det kan förekomma reliabilitetsbrister i undersökningen. Författaren menar att det kan finnas yttre störningar, att informanterna inte tolkar frågorna på samma sätt som vi menade och även den intervjuades humör kan vara en faktor i svaren (a a s 134).

Dockmormor var den enda av informanterna som vi inte hade en personlig interaktion med, hon hade samtidigt en längre betänketid på samtliga frågor då hon fick frågorna skickade till sig. Detta kan vara en anledning till att reliabiliteten stärks då hon fick mer betänketid, medan de andra pedagogerna inte har kunnat förbereda sig på samma sätt. Med närmare eftertanke kanske vi skulle ha skickat frågorna till samtliga informanter för att få djupare och mer ingående svar. Efter transkriberingen av intervjuerna insåg vi att vi

borde ha flyttat på fråga 12 för att särskilja den från fråga 13 eftersom pedagogerna svarade i stort sett likartat på båda frågorna. Vi anser att vi fick en helhetsbild av vårt problemområde utifrån alla intervjuer, vår förförståelse och den litteratur vi använt vilket är nödvändigt för att den hermeneutiska cirkeln skall slutas.

5.2 Resultatdiskussion

5.2.1 Hur arbetar pedagoger för att barn ska få kunskap i konflikthantering?

Cohen menar att den *förebyggande* nivån i konfliktpyramiden handlar om att man medvetet arbetar med värdegrunden och har aktuella diskussioner om moral och etik (Hakvoort & Friberg, 2011). Pedagogerna pekar dock inte på något konkret arbetssätt i sina intervjuer. Ingen av förskolorna påpekade att de i arbetslaget arbetar förebyggande genom att diskutera hur man ska hantera konflikter. Kanske borde man på förskolan ha en utarbetad plan och ett specifikt arbetssätt som är föränderligt efter barngrupp och ålder. Om man redan på småbarnsavdelningen börjar diskutera med barnen och i arbetslaget hur konflikter bör lösas innan konflikter uppstår. Diskussionen kan tas till exempel på samlingen, runt matbordet eller i aktiviteter, vi tror att man på så vis förebygger att vissa konflikter uppstår. Enligt Hoffman (i Johansson, 2001) utvecklas inte empati förrän två till tre års ålder, vilket ställer vårt förslag på arbetssätt på sin spets då författaren menar att barn inte kan sätta sig in i hur andra känner i tidig ålder (a a s 167). Vi tror ändå att det är förebyggande och lärorikt för barn att prata om empati, etik och moral redan från förskolestart. Öhman (2003) hävdar att ett nyfött barn har en förmåga att utveckla inlevelse och medkänsla, hon menar att man föds med förmågan till dessa (s 31).

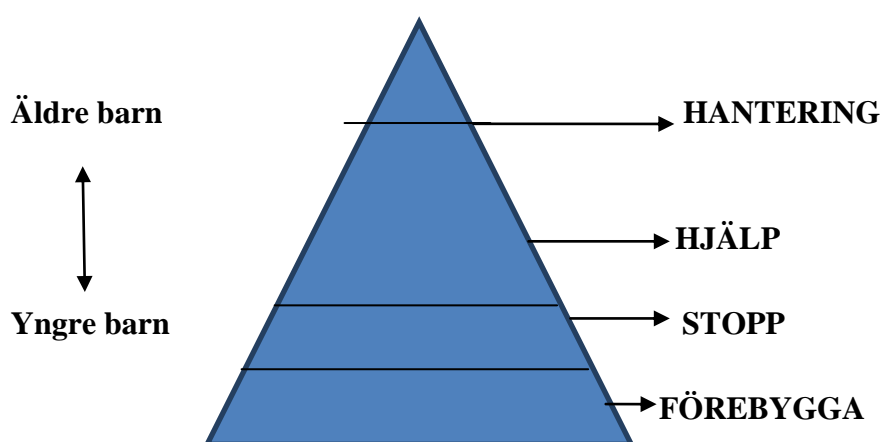
Tittar man däremot på Cohens två översta nivåer, *hjälp & stopp*, menar pedagogerna att man ska hjälpa barn att förmedla känslor, åsikter och att man inte ska döma någon utan att man har ett neutralt förhållningssätt. I de konflikter som är på väg att bli destruktiva, exempelvis vid handgemäng, ska man som vuxen kliva in och avbryta. Dockmormor poängterar att handgemäng är absolut förbjudet. Thornberg (2010) menar att man behöver använda maktutövning till en viss del för att ibland fånga barns uppmärksamhet (s 76). Vi anser att Kostianens (2011) medlingssamtal bryter mot det som Thornberg (2010) säger då hon påpekar vikten av att alla ska få sin röst hörd och att barn lyssnar till varandra. Vi tycker att man ska försöka arbeta med Kostianens medlingssamtal och pedagogernas åsikter om att inte döma någon i högsta möjliga mån. Börjar man som vuxen prata om detta tidigt så ska man inte behöva använda makt för att få ett barn att lyssna, som pedagogerna nämner så förstår vi också att tålmodet ibland kan tryta. I förskolans läroplan (Lpfö98/10) står det att alla i arbetslaget ska visa respekt för individen samt bidra till att skapa ett demokratiskt klimat på förskolan (Skolverket, 2010:11). Vi anser därför att den maktutövning som Thornberg (2010) skriver om inte visar respekt för individen och heller inte stämmer överens med förskolans läroplan.

Alla pedagoger framhåller i sina intervjuer att det är viktigt att man ställer frågor och samtalar med de berörda i konfliktsituationerna. Vi ser likheter i det som pedagogerna

menar med det som Thornberg (2010) benämner som den induktiva strategin. Författaren anser att det som pedagog är viktigt att förklara för barnen varför ett visst beteende är ok och andra inte, att man som pedagog ska försöka locka fram idéer från barnen på hur situationen kan lösas. Det gäller att uppmärksamma barnen på konsekvenserna av deras handlande och hjälpa dem att se konflikten ur kompisens perspektiv (a a s 75).

Ingen av pedagogerna vi intervjuade nämnde att de sedan tidigare hade någon konkret utbildning i konflikthantering, vi tror att den kunskap som de har idag har förvärvats under deras år inom förskoleverksamheten. Ur pedagogernas intervjusvar tolkade vi att de som använder sig av Thornbergs (2010) induktiva strategi oftast arbetar med de äldre barnen på förskolan medan de som i högre utsträckning använder maktutövning blandat med induktion som arbetssätt arbetar med de yngsta barnen, ett till tre år. Vi anser att det är lättare att använda enbart det induktiva arbetssättet med äldre barn för de har en större språklig kompetens och därför är det lättare att samtala med de äldre barnen och få dem att sätta sig in i varandras situationer. De yngre barnen däremot kan inte använda språket på samma sätt och tar istället i högre grad till med knuffar och slag för att påvisa att de är missnöjda. Som vi skriver ovan menar Hoffman (i Johansson, 2001) att empati inte utvecklas förrän i två till tre års ålder (s 167). Avsaknaden av empati kan vara en anledning till att yngre barn knuffas och slåss mer, vilket i sin tur gör att vuxna måste gå in i konfliktsituationen och sätta stopp så att ingen kommer till skada. När en sådan konflikt uppstår måste pedagogerna använda sig av maktutövning till viss del för att avstyra konflikten. I Lpfö98/10 står det ”barnens sociala utveckling förutsätter att de alltefter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan” (Skolverket, 2010:14).

En slutsats vi drar av vårt resultat är att Cohens konfliktpyramid är lättare att förankra i skolan än i förskolan ordningen på nivåerna är svåra att applicera på förskolebarn. För att kunna applicera pyramiden i förskolan anser vi att nivåerna bör byta plats. Se vår tolkning av pyramiden nedan.



Vi anser att alla förskolor arbeta med den förebyggande nivån konstant för att hitta ett arbetssätt som fungerar i deras verksamhet, beroende på vilka individer förskolan har samt vilken ålder barnen har. Om verksamheten har många yngre barn kommer det troligtvis att uppstå många situationer som kräver stopp då barn i tidig ålder inte har utvecklat förmågan att sätta sig in i andra människors situation ännu. Vi anser dock att man redan vid förskolestart ska hjälpa barn att förmedla sig och sätta ord på sina känslor för att de så småningom ska kunna hantera sina konflikter på egen hand. I läroplanen för förskolan (Lpfö98/10) står det att barn utefter förmåga ska få ta ansvar för sina handlingar samt för förskolans miljö för att en progression i den sociala utvecklingen ska fortgå (Skolverket, 2010:14). Även pedagogerna i studien poängterar vikten av att hjälpa barn att sätta ord på sina känslor och det är precis det som Öhman (2003) framhåller när hon säger att vi vuxna har ett ansvar för vad barn lär sig (s 10).

Hur barn agerar i konfliktsituationer menar de flesta pedagoger inte har med kön att göra dock menar tre av nio pedagoger att det ibland skiljer sig mellan pojkar och flickor. Pojkar slåss oftare medan flickor tenderar att dra varandra i håret mer än vad pojkar gör. Vi funderar på vad som ligger bakom, om fallet är så att flickor och pojkar agerar olika i konfliktsituationer. Kan det handla om vilket område barnen bor i eller hur barnkonstellationerna ser ut på förskolan? Handlar det om hur barn blir uppfostrade, eller är det bara en slump att vissa av pedagogerna vi intervjuade upplevde att fler flickor drar varandra i håret? Vi tror att det kan skilja sig mellan vilket område barnen bor i och hur individer i barnets omgivning agerar i livets alla situationer. Vygotskij (i Hwang & Nilsson, 2003) menar att barnets utveckling är ett resultat av dess sociala samspel med syskon, föräldrar och lärare/pedagoger. Författaren påpekar att barns utveckling står i förhållande till vilken kulturell situation hen växer upp i. För att ett barn ska kunna lära sig att tolka sin omgivning samt kunna lösa de problem som uppstår längs vägen behöver barnet ett utvecklat språk. Språket är ett viktigt verktyg för att barnet ska kunna delta i sociala samspel. Vygotskij anser att kultur och språk är en del av den kognitiva utvecklingen (a a s 49).

5.2.2 Vilken betydelse har ordet förlåt i försoningsstadiet mellan barn i förskolan?

I likhet med pedagogerna anser även vi att ordet förlåt är otillräckligt om det inte finns en känsla av ånger i betoningen. Förlåt ska inte enbart vara ett ord utan det ska också finnas ett kroppsspråk och ansiktsuttryck bakom enligt både pedagogernas och vår åsikt. Öhman (1996) menar att man aldrig ska tvinga ett barn eller en vuxen att be om förlåt eftersom ånger måste komma inifrån hjärtat. En av pedagogerna påpekade att ett en människa kan säga förlåt på tio olika sätt men att det bara är ett av sätten som är rätt.³⁸ På samma sätt hävdar författaren att förlåt lätt kan bli en tom fras när det sägs (a a s 239). Vi instämmer i ovan nämnda påståenden, ordet förlåt används för lätt och för ofta. Vi upplever att många barn har med sig ordet i bagaget men på olika sätt. Vuxna har en tendens att be barn säga förlåt när de har gjort något fel utan att ge en förklaring till ordet. Vidare menar

³⁸ Intervju pedagog 8, 2012-11-15

Öhman (1996) att ordet förlåt ofta blir ett krav från vuxna (s 240). I vissa miljöer tvingas barn att säga förlåt medan i andra miljöer är det viktigare att prata om vad som har hänt och kanske visa eller göra förlåt. Även personer i samma miljö kan ha olika åsikter om ordet. Vi anser att det är viktigt att barnet känner att hen ångrar ett beteende om förlåt ska sägas annars blir det lätt som Öhman (1996) påpekar att det blir en tom fras. På samma sätt menar pedagogerna och Norell Beach (1995) att förlåt lätt blir ett lösenord för att slippa undan en konfliktsituation. Vi finner det viktigt att pedagoger bör vara sammansvetsade i arbetslaget angående hur begreppet förlåt används och om det måste användas. Vår erfarenhet är att det ibland finns arbetslag i förskolan som har olika tolkningar och förhållningssätt till försoning efter en konflikt. När man väl i arbetslaget är samspelta anser vi att det är viktigt att man inkluderar vårdnadshavarna för att alla ska agera på samma sätt. Vi tror att det skulle underlätta för barn då det blir tydligare för dem hur de ska agera i olika situationer som uppstår eftersom de anammar vuxnas och andra barns beteende. Som vi nämner ovan menar Vygotskij (i Hwang & Nilsson, 2003) att barn utvecklas utifrån dess sociala samspel med lärare, föräldrar och syskon (s 49). På motsvarande sätt poängterar Mead (i Hwang & Nilsson, 2003) att barn utvecklar sitt personliga och sociala jag i samspel med andra. Ett barn behöver kunna se sig själv och sätta sig in i motpartens roll för att bli medveten om sitt eget jag (a s 51).

5.2.3 Hur kan pedagoger i förskolan arbeta för att barn ska kunna göra ett meningsfullt förlåt?

Vi anser att det är viktigt att arbeta med innebörden av ordet förlåt ihop med barn för att de ska kunna lösa och hantera sina konflikter på ett lyckat sätt. Med en förståelse av att ordet betyder något och innehåller en känsla tror vi att barn blir mer uppmärksamma samt medvetna när de använder ordet.

Pedagogerna ansåg att drama var ett bra arbetssätt för att påvisa ordets innebörd samt för att visa hur man kan lösa konflikter. Vi håller med pedagogerna om att det är ett bra arbetssätt och tycker att man kan spela upp situationer för barn men också att barn får spela upp för varandra. Genom att dramatisera en situation får barn en möjlighet att se situationen utifrån och därmed se någon annans perspektiv. En av pedagogerna nämnde att hon använde sig av serieberättelser som hjälpmedel med vissa barn. Det var i första hand barn som hade svårt att se sitt eget handlande i situationens hetta som nu hade lättare att se på situationen på ett objektivt sätt. Således kan barnen relatera sin del i situationen bättre då serieberättelserna är framför dem. Vi tror att det är viktigt att varje pedagog hittar ett arbetssätt som passar för den enskilda individen och för barngruppen för att de ska lära sig på bästa sätt. Likaså anser vi att pedagogen själv ska känna sig bekväm med arbetssättet för att vara en god förebild. Att dramatisera en konfliktsituation kanske inte är det bästa arbetssättet om man inte själv är bekväm med att gå in i en annan roll.

Vår inspirationskälla, Dockmormor, fick oss att fundera på hur vi själva använder ordet och dess betydelse. Innan upplevde vi att förlåt var något som sades när man hade gjort

något fel men med hjälp av Dockmormor och litteraturen fick vi upp ögonen för vårt eget förhållningssätt till ordet. Med hjälp av pedagogernas bild har vi under arbetets gång fått en större insikt i och en bredare syn på konflikthantering och begreppet förlåt.

5.3 Sammanfattning

Det centrala som pedagogerna i studien lyfte fram var att vuxna i förskolan ska vara närvarande i verksamheten för att de lättare ska kunna medla och hjälpa barn att hantera sina konflikter, sätta ord på deras känslor och uttryck. En annan central ståndpunkt som pedagogerna lyfte i resultatet var att själva ordet förlåt inte är betydelsefullt om det används i fel sammanhang. Pedagogerna poängterade vikten av att barn måste bli medvetna om ordets innebörd för att kunna använda ordet rätt. I intervju svaren kom det fram att förlåt i sig bara är ett ord och det är istället handlingen bakom som är det viktiga. Genom att ge någon en kram eller en klapp på kinden kan man framhäva att man är ångerfull och på så sätt göra motparten medveten på att man har handlat fel. Pedagogerna menade att många barn använder ordet förlåt som ett lösenord för att slippa stå till svars för sitt handlande men också för att de vet att förlåt sägs när man har gjort något fel utan att för den sakens skull lägga någon känsla i ordet.

Vi anser att man på förskolan måste arbeta konstant med konflikthantering och förlåt för att barn ska kunna få kunskap och verktyg i hur man agerar i olika situationer. Om barn är medvetna om olika känslor är det också lättare att sätta sig in i hur kompiserna känner i en konflikt. Pedagogerna nämnde att man kan arbeta med konflikthantering och ordet förlåt genom sagor och drama vilket vi också anser är ett bra arbetssätt för att belysa hur man kan agera i olika situationer.

I vår studie var syftet att undersöka hur pedagoger arbetar i förskolan och hur man kan arbeta med barns konflikthantering. Vidare var syftet att undersöka hur pedagoger kan arbeta för att barn ska få verktyg för att kunna göra ett medvetet och meningsfullt förlåt, för att barn inte bara ska säga ordet utan att det finns en mening bakom. Vilket vi anser att intervjufrågorna gav oss svar på.

5.4 Didaktiska slutsatser

Cohen hävdar att både vuxna och elever i skolan behöver föras och utbildas med verktyg och kunskap för att kunna hantera konflikter (Hakvoort & Friberg, 2011:35). Vi anser att det även är viktigt att utbilda vuxna och barn i förskolans verksamhet där grunden behöver läggas. Om man börjar arbeta tidigt med konflikthantering, empati och känslors betydelse tror vi att barn lär sig att hantera konflikter bättre när de blir äldre. Även betydelsen av förlåt tror vi gör en stor skillnad i barns försoningstadiet om arbetslaget har en sammanhållen bild av ordet.

Vi anser att det är viktigt att ha en bra och öppen relation till vårdnadshavarna på förskolan för att alla vuxna ska vara samspelade i hur man ska lära barn att lösa konflikter

samt ha en likartad syn på ordet förlåt. I vår kommande yrkesroll kommer vi att försöka tillämpa vår tolkning av Cohens konfliktpyramid med stort fokus på förebyggande insatser. Vi kommer även att arbeta med medlingssamtal mellan barn för att de ska få vara delaktiga i konflikthanteringen och själva komma med förslag på hur den ska lösas. På så sätt lär sig barn att se varandra ur motpartens perspektiv.

5.5 Vidare forskning

På en av förskolorna kom pedagogerna in på kulturella skillnader gällande barnsyn och hur konflikter bör lösas där hemmiljöns och förskolemiljöns åsikter ibland kunde krocka. Detta kan även ske utan kulturella skillnader men just ur den aspekten anser vi skulle vara intressant att forska vidare i.

En av våra följdfrågor berörde skillnader mellan kön men vi valde att inte beröra ämnet vidare då vi ansåg att arbetet skulle bli för stort. Vi har tidigare skrivit ett arbete om genus på förskolor men det skulle vara roligt att forska i något mer specifikt. Vi skulle tycka att det var intressant att läsa vidare om hur konflikthantering ter sig ur ett genusperspektiv.

En annan aspekt som hade varit intressant att ta med kan vara hur barn ser på ordet förlåt. Har barn samma syn på ordet förlåt som pedagogerna tror eller vet de faktiskt vad ordet står för. Barns förståelse och erfarenhet av ordet skulle vara givande att läsa vidare om.

6. Referenslista

- Ellmin, R. (2008). *Konflikthantering i skolan – den andra baskunskapen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Esaiasson, P. m.fl. (2011). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, uppl. 4:1. Stockholm: Norstedts juridik.
- Gilje, N & Grimen, H. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos AB.
- Hwang, P & Nilsson, B. (2003). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och kultur.
- Johansson, E. (2001). *Små barn etik*. Stockholm: Liber AB.
- Jordan, T. (2012). *Att hantera och förebygga konflikter på arbetsplatsen*. Lärarförbundet.
- Hakvoort, I & Friberg, B. (2011). *Konflikthantering i professionellt ledarskap*. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Kolfjord, I. (2009). *Konflikthantering i skolan. Kamratmedling för nolltolerans*. Malmö: Bokbox Förlag.
- Kostiainen, A. (2011). Medling i skolan. I: I, Hakvoort & B, Friberg (Red). *Konflikthantering i professionellt ledarskap*. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Lind, L. (1995). *Närhet, känslor, utveckling. Om samspel pedagoger – barn – föräldrar*. Falköping: Gummessons Tryckeri.
- Norell Beach, A. (1995). *Mångfald och medkänsla i förskolan*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskola Lpfö98*. Reviderad 2010. Stockholm: Fritzes.
- Thornberg, R. (2010). Vilken fostransstil har jag som lärare?. I: M, Palm (red). (2010). *Låt oss tvista igen! – om konflikthantering i förskola och skola*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Trost, J & Levin, I (2010). *Att förstå vardagen – med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Ödman, P-J. (2007). *Tolkning, förståelse, vetande – hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Öhman, M. (1996/2003). *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Liber AB.

Internet/elektroniska källor:

Forskningsetiska principer. (1990). Hämtat 4 december 2012, från

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/saol_pa_natet/ordlista

<http://www.dockmormor.se/konflikthantering.htm>

<http://www.dockmormor.se/gora-forlat.htm>

7. Bilaga

Intervjufrågor om konflikthantering och förlåt

Del 1:

1. Vad anser du är en konflikt i barns vardag?
2. Hur arbetar ni i arbetslaget med konflikthantering med barnen?
3. Hur hanterar barn sina konflikter på förskolan?
Utifrån t ex ålder, kön.
- 4a. Använder du olika strategier för olika barn?
Ge exempel.
- 4b. Hur kan man stötta barn i konflikter?
5. Hur agerar du i konfliktsituationer som uppstår mellan barn?
Ge exempel.
6. I barns konflikter, vad är viktigt i försoningsfasen?
7. Hur kan man uppmuntra barn till försoning?
Ge exempel.

Del 2:

8. Vad innebär begreppet *förlåt* för dig?
9. Räcker ordet *förlåt* för att lösa en konflikt?
- 10a. Hur viktigt tycker du det är att barnen avslutar en konflikt med ordet *förlåt*?
- 10b. Vad/hur kan barnen göra istället för att säga *förlåt*?
- 11a. Tror du att barn vet vad *förlåt* betyder?
- 11b. Kan ålder vara en faktor till barns förståelse av ordet?
Ge exempel.
- 11c. Tror ni att barn kan använda *förlåt* som ett lösenord för att slippa stå till svars?
12. Hur kan man arbeta för att skapa förståelse för ordet *förlåt* hos barn?
13. Hur kan vuxna arbeta för att barn ska få kunskap om konflikthantering?

Exempel:

14. Du hör att Kajsa gråter. När du vänder dig om ser du att Lisa drar Kajsa i håret.
Hur agerar du?

15. Du kommer in i byggrummet där Erik och Sara sitter på golvet och gråter. När de ser dig skyller båda två på varandra. Hur löser du situationen?

Övriga kommentarer: